

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas ielā 25, Rīgā, LV – 1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2009.gada .septembrī Nr.

Tieslietu ministrija
ministram M.Segļam
Brīvības bulvārī 36
Rīgā, LV-1536

Iekšlietu ministrija
ministrei L.Mūrniecei
Čiekurkalna 1.līnija 1, korp.2
Rīga, LV-1026

Par atzinumu pārbaudes lietā

2008.gada 25.septembrī pēc vairākām publikācijām plašsaziņas līdzekļos Tiesībsargs pēc savas iniciatīvas ierosināja pārbaudes lietu Nr.499-4A. Minētās pārbaudes lietas mērķis ir izvērtēt jautājumu, vai amatpersonai, pieņemot lēmumu par personas sodīšanu par izdarīto pārkāpumu, kas ir fiksēts ar foto iekārtām (foto radariem), tiek ievērotas cilvēktiesību prasības. Pārbaudes lietas ietvaros tika pieprasīta informācija no Valsts policijas, kā arī izvērtētas normatīvo aktu prasības un citu valstu pieredze šajā jautājumā. Pēc minētās informācijas apkopošanas un izvērtēšanas atbilstoši cilvēktiesību prasībām, sniedzu šādu atzinumu.

[1] Ceļu satiksmes likuma (turpmāk – CSL) mērķis ir organizēt ceļu satiksmi tā, lai aizsargātu cilvēka dzīvību un veselību. Minētais mērķis viennozīmīgi ir uzskatāms par leģitīmu un cilvēktiesībām atbilstošu. Līdz ar to personu saukšana pie atbildības par Ceļu satiksmes noteikumu¹ (turpmāk – CSN) neievērošanu ir pieļaujama. Atbildība par šāda veida pārkāpumiem ir paredzēta Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – LAPK) Desmitajā „a” nodaļā un Krimināllikuma XXI nodaļā.

¹ Ministru kabineta 2004.gada 29.jūnija noteikumi Nr.571 izdoti saskaņā ar Ceļu satiksmes likuma 3.panta otro daļu

Tādējādi persona var tikt sodīta par CSN pārkāpumiem, tomēr sodam un tā piemērošanas procedūrai ir jābūt taisnīgai. Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92.pantā ir noteikts, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu. Satversmes 89.pantā noteikts, ka valsts atzīst un ievēro cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi un Latvijai saistošiem starptautiskiem līgumiem. Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6.pantā noteikts, ka ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības krimināllietā pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā.

CSL 43⁶.panta trešajā daļā noteikts: „Ja pārkāpums fiksēts ar tehniskiem līdzekļiem (foto iekārtas vai videoiekārtas), neapturot transportlīdzekli, par to bez transportlīdzekļa vadītāja klātbūtnes tiek sastādīts administratīvā pārkāpuma protokols — lēmums.” LAPK 149.⁸ pantā paredzēta atbildība par braukšanas ātruma neievērošanu. Atbilstoši LAPK 214.panta pirmajai daļai šāda veida pārkāpumu izskatīšana ir Valsts policijas amatpersonu kompetencē. Savukārt LAPK 280.panta pirmās daļas 4.punktā noteikts, ka administratīvā pārkāpuma lietā pieņemto lēmumu var pārsūdzēt (apstrīdēt) padotības kārtībā augstākā institūcijā, bet tās lēmumu – administratīvajā rajona tiesā. Tādējādi personai, attiecībā par kuru ir pieņemts lēmums par soda uzlikšanu par LAPK 149.⁸ pantā paredzētā pārkāpuma izdarīšanu, ir tiesības vērsties tiesā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir secinājusi, ka Konvencijas 6.pantā garantētās tiesības ir attiecināmas ne vien uz lietas izskatīšanu tiesā un pieeju tiesai, bet arī uz pirmstiesas izmeklēšanas posmu². Konvencijas 6.panta otrajā daļā noteikts, ka ikviens, kas tiek apsūdzēts noziedzīgā nodarījumā, tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiek pierādīta saskaņā ar likumu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata, ka nevainības prezumpcija galvenokārt ir procesuāla garantija krimināllietās, tomēr tās pielietošanas joma ir būtiski plašāka, proti, šī principa ievērošana ir obligāta ne vien tiesai, kas izlemj jautājumu par apsūdzības pamatotību, bet arī visiem pārējiem valsts varas orgāniem.³ Tādējādi valsts institūcijām, konstatējot pārkāpumu (neatkarīgi no fiksēšanas veida), ir pienākums veikt izmeklēšanu un, ievērojot nevainīguma prezumpciju, saukt pie atbildības vainīgo personu.

Saskaņā ar LAPK 22.pantu administratīvais sods ir atbildības līdzeklis un tiek piemērots, lai personu, kura izdarījusi administratīvo pārkāpumu, audzinātu likumu ievērošanas un sadzīves noteikumu cienīšanas garā, kā arī lai tiklab tiesību pārkāpējs, kā citas personas neizdarītu jaunus pārkāpumus. Vienlaikus CSL 2.pantā noteikts, ka tā mērķis ir aizsargāt cilvēka dzīvību un veselību, kā arī noteikt transporta līdzekļu īpašnieku, turētāju un lietotāju atbildību. Tādējādi

² Н.Моул, К.Харби, Л.Б.Алексеева «Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 6 Право на справедливое разберательство. Прецеденты и комментарии» Москва 2000.г. – 8 lpp.

³ «Аллене де Рибмон против Франции»,Европейский суд по правам человека. Избранные решения. Том 2. Москва,2000- 86lpp.

likumdevējs ir noteicis soda leģitīmo mērķi, proti, sodīt pārkāpumu izdarījušo (vainīgo) personu, lai aizsargātu citu cilvēku dzīvību un veselību. Līdz ar to policijas darbiniekam, konstatējot, ka ar foto radaru ir fiksēts pārkāpums, ir pienākums noskaidrot pārkāpumu izdarījušo personu.

Tomēr CSL paredz, ka lēmums par LAPK 149.⁸ pantā paredzētā pārkāpuma izdarīšanu un piemērojamo sodu, ja pārkāpums ir fiksēts ar tehniskiem līdzekļiem (foto radaru), neapturot transporta līdzekli, tiek pieņemts bez viņas klātbūtnes⁴ un paziņojums - lēmums transporta līdzekļa īpašniekam vai reģistrācijas apliecībā norādītajam turētājam tiek nosūtīts triju darba dienu laikā⁵. No minētā redzams, ka CSL neparedz soda uzlikšanu transporta līdzekļa lietotājam, kas nav īpašnieks vai reģistrācijas apliecībā norādītā persona.

LAPK 272.pantā noteikts: „Institūcijai (amatpersonai), izskatot administratīvā pārkāpuma lietu, jānoskaidro, vai ir izdarīts administratīvais pārkāpums, vai attiecīgā persona ir vainīga tā izdarīšanā, vai šo personu var saukt pie administratīvās atbildības, vai ir atbildību mīkstinoši un pastiprinoši apstākļi, vai ir nodarīts mantisks zaudējums, kā arī jānoskaidro citi apstākļi, kam ir nozīme lietas pareizā izlemšanā.” Tātad LAPK paredz pienākumu veikt izmeklēšanu vainīgās personas noskaidrošanai, t.i., veikt pasākumus leģitīma mērķa sasniegšanai.

2008.gada 19.decembra vēstulē Nr.20/3-26269 Valsts policijas Galvenās Kārtības policijas pārvaldes priekšnieks V.Voins norāda, ka normatīvajos aktos nav paredzēts fiksēt automašīnas vadītāju, kā arī to, ka iespēja sniegt paskaidrojumus pirms lēmuma pieņemšanas personai nav paredzēta. No minētā secinu, ka par LAPK 149⁸.pantā paredzētā pārkāpuma izdarīšanu, ja tas ir fiksēts ar foto radara palīdzību, izmeklēšana netiek veikta.

Apkopojot iepriekš minēto, secinu, ka pārkāpuma izdarītājs, proti, transporta līdzekļa vadītājs, pārkāpuma izdarīšanas brīdī var būt īpašnieks, reģistrācijas apliecībā norādītais turētājs, kā arī cita persona (lietotājs). Līdz ar to gadījumā, ja pārkāpumu izdarījusī persona nav transporta līdzekļa īpašnieks vai reģistrācijas apliecībā norādītais turētājs, bet cita persona, kura, iespējams, likumīgā kārtā lieto transporta līdzekli, tad, nosūtot paziņojumu – lēmumu, tiek sodīta nevainīga persona. Ņemot vērā minēto, secinu, ka policijas darbiniekiem, saņemot ziņas par pārkāpuma faktu un neveicot izmeklēšanu, objektīvi nav iespējams konstatēt pārkāpumu izdarījušo personu, proti, sasniegt soda mērķi. Tādējādi ir iespējami gadījumi, kad, fiksējot pārkāpumu ar tehniskajiem līdzekļiem (foto radariem), tiek pārkāpta nevainīguma prezumpcija, proti, tiek pieņemts lēmums par CSN pārkāpumu neizdarījušas personas sodīšanu.

[2] CSL 43⁶.panta ceturtajā daļā noteikts, ka informāciju par pieņemto lēmumu Valsts policija ievada transportlīdzekļu un to vadītāju valsts reģistrā vai traktortehnikas un tās vadītāju informatīvajā sistēmā. Savukārt minētā panta septītajā daļā noteikts: „Ja uzliktais naudas sods nav samaksāts Latvijas

⁴ Ceļu satiksmes likuma 43⁶.panta trešā daļa

⁵ Ceļu satiksmes likuma 43⁶.panta piektā daļa

Administratīvo pārkāpumu kodeksā noteiktajā termiņā, transportlīdzekļu un to vadītāju valsts reģistrā vai traktortehnikas un tās vadītāju informatīvajā sistēmā izdara atzīmi par aizliegumu līdz naudas soda samaksai veikt valsts tehnisko apskati transportlīdzeklim, ar kuru izdarīts pārkāpums, un reģistrēt to transportlīdzekļu un to vadītāju valsts reģistrā vai traktortehnikas un tās vadītāju informatīvajā sistēmā.” Tādējādi, ja pārkāpumu izdarījusī persona nav transporta līdzekļa īpašnieks (vai turētājs), attiecībā pret viņu tiek pieņemts nelabvēlīgs administratīvs akts (lēmums par sodīšanu), kā arī datu bāzēs tiek ievadīta informācija, kas var ierobežot citas viņa tiesības (piemēram: uz īpašumu).

Gadījumā, ja transporta līdzekļa īpašnieks nav tā pati persona, kas attiecīgajā brīdī bijusi transporta līdzekļa vadītājs, tad paziņojums par nesamaksāto naudas sodu, kas pēc būtības ir lēmums par administratīvā pārkāpumu izpildes procesā pieņemtais dokuments, tiešā veidā rada tiesiskas sekas trešajai personai - transporta līdzekļa īpašniekam.⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments ir norādījis, ka persona, kas transporta līdzekļa vadītāja vietā ir samaksājusi tam uzlikto naudas sodu, atbilstoši Civillikuma normām iegūst tiesības prasīt vainīgā transporta līdzekļa vadītāja vietā samaksātā naudas soda atmaksāšanu.⁷ Tādējādi, ja īpašnieks nav izdarījis pārkāpumu, bet ir nomaksājis ar to saistīto sodu, viņam ir tiesības prasīt atlīdzību no pārkāpēja (vainīgās personas). Līdz ar to, ja pārkāpumu izdarījušā (vainīgā) persona atsakās apmaksāt uzlikto naudas sodu, īpašniekam vai turētājam, vēršoties tiesā civiltiesiskajā kārtībā, ir pienākums pierādīt⁸, ka pārkāpumu izdarījusī persona ir radījusi šos zaudējumus. Ņemot vērā to, ka tiesāšanās ir saistīta ar laika un līdzekļu ieguldījumu, iespējams, ka liela daļa īpašnieku (vai turētāju) šādā situācijā no tās atteiksies. Proti, nelabvēlīgās sekas iestāsies vienīgi personai, kas nav izdarījusi pārkāpumu.

Administratīvā procesa likuma 10.pantā ir noteikts, ka privātpersona var paļauties, ka iestādes rīcība ir tiesiska un konsekventa, iestādes kļūda, kuras pieļaušanā privātpersona nav vainojama, nedrīkst radīt privātpersonai nelabvēlīgas sekas (tiesiskās paļāvības princips). Tādējādi, gadījumā, ja transporta līdzekļa īpašnieks nav izdarījis pārkāpumu, bet vainīgā persona atsakās to apmaksāt, viņam iestājas nelabvēlīgas sekas. No minētā secināms, ka, neveicot izmeklēšanu un pieņemot lēmumu par transporta līdzekļa īpašnieka vai reģistrācijas apliecībā norādītā turētāja sodīšanu, ja pārkāpējs nav minētā persona, tiek pārkāpts tiesiskās paļāvības princips.

Vienlaikus vēlos vērst uzmanību, ka normatīvie akti arī citos gadījumos (piemēram: par apstāšanos un stāvēšanu) pieļauj lēmuma pieņemšanu par personas sodīšanu, viņai klāt neesot. Tādējādi arī minētajos gadījumos netiek veikta izmeklēšana un noskaidrota pārkāpumu izdarījusī persona. Līdz ar to

⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006.gada 14.marta lēmums lietā SKA - 189

⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006.gada 24.oktobra lēmums lietā SKA - 569/2006

⁸ Civilprocesa likuma 93.pants

secināms, ka, pieņemot lēmumu par personas sodīšanu bez viņas klātbūtnes, netiek ievērota nevainības prezumpcija un pārkāpts tiesiskās paļāvības princips.

[3] LAPK 149.⁸ pantā ir paredzēta atbildība par braukšanas ātruma neievērošanu. Atkarībā no pārkāpuma smaguma likumdevējs vainīgām personām ir paredzējis atbildību - naudas sodu (no pieciem līdz piecsimts latiem) un papildsodu (transporta līdzekļa vadīšanas tiesību atņemšanu). Turklāt saskaņā ar Ministru kabineta 2004.gada 21.jūnija noteikumu Nr.551 „Pārkāpumu uzskates punktu sistēmas piemērošanas noteikumi” 1.pielikumu par LAPK 149.⁸ pantā paredzētajiem pārkāpumiem tiek piemēroti līdz pieciem soda punktiem.

Savukārt CSL 43.⁶ panta otrajā daļā noteikts, ka par pārkāpumiem, kas fiksēti ar tehniskiem līdzekļiem (fotoiekārtas vai videoiekārtas), neapturot transporta līdzekli, piemēro tikai vadītājam paredzēto minimālo naudas sodu. No minētā izriet, ka atkarībā no pārkāpuma fiksācijas veida, proti, vai pārkāpumu ir fiksējis Ceļu policijas darbinieks vai foto radars, piemērotās soda sankcijas atšķiras.

Vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats.⁹ Vienlīdzība Satversmes 91.panta izpratnē nenozīmē nivelēšanu. Tā prasa vienādi izturēties tikai pret personām, kas atrodas patiešām vienādos un salīdzināmos apstākļos¹⁰.

Lai noskaidrotu, vai attiecīgs regulējums atbilst vienlīdzības principam, jānoskaidro šādi apstākļi:

- 1) vai ar tiesību normu ir noteikta atšķirīga attieksme;
- 2) vai personas atrodas vienādos vai salīdzināmos apstākļos;
- 3) vai atšķirīga attieksme ir pamatota (vai izdotā tiesību norma pieļauj atšķirīgu attieksmi bez saprātīga pamata).

CSN 114. un 115.punkts nosaka braukšanas ātruma ierobežojumus. Atbildība par minēto ierobežojumu neievērošanu ir paredzēta LAPK 149.⁸ pantā. Tādējādi likumdevējs ir noteicis sodus par noteikta veida (braukšanas ātruma) pārkāpumiem.

Atbilstoši LAPK prasībām par izdarīto pārkāpumu pie atbildības ir saucama vainīgā persona. Savukārt saskaņā no CSL 43.⁶ panta prasībām izriet, ka pie atbildības ir saucams transporta līdzekļa īpašnieks vai reģistrācijas apliecībā norādītais turētājs. Kā jau iepriekš tika noskaidrots, pārkāpumu izdarījusī persona var arī nebūt īpašnieks vai turētājs. Tomēr, ja pārkāpumu izdarījusī persona ir īpašnieks (vai turētājs), viņš būs arī pie atbildības saucamā persona. Ņemot vērā minēto, secināms, ka šādā gadījumā personas, kas ir

⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2001.gada 5.decembra spriedums lietā Nr.2001-07-0103

¹⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2001.gada 3.aprīļa spriedums lietā Nr.2000-07-0409

izdarījušas pārkāpumu, par kuru atbildība ir paredzēta LAPK 149⁸. pantā, ir vienādos un salīdzināmos apstākļos. Tādējādi arī atbildībai (sodam) par izdarīto pārkāpumu ir jābūt vienādai.

Tomēr atkarībā no pārkāpuma fiksācijas veida personai piemērotais sods var atšķirties, proti, gadījumā, ja LAPK 149.⁸ pantā paredzēto pārkāpumu fiksēs Ceļu policijas darbinieks, personai tiks piemērots atsevišķos gadījumos diferencēts naudas sods, papildsods, kā arī automātiski reģistrēti soda punkti. Savukārt, ja pārkāpumu fiksēs foto radars, vainīgai personai tiks piemērots vienīgi minimālais naudas sods. Ņemot vērā minēto, secinu, ka spēkā esošais normatīvo aktu (LAPK un CSL) regulējums paredz atšķirīgu (atkarībā no pārkāpuma fiksācijas veida) atbildību personām, kas izdarījušas vienādu pārkāpumu.

No neattaisnotas nevienlīdzības konstatācijas automātiski izriet tās prettiesiskums. Tas dod personai, kura atrodas neizdevīgākā situācijā, tiesības prasīt, lai attieksme pret viņu būtu tāda pati kā pret personu, kura atrodas izdevīgākā situācijā. Prasības pamats ir speciāls likums, kas satur tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi, vai arī tieši Satversmes 91.pants.¹¹ Līdz ar to, ja CSN pārkāpumu atbildība, par kuru ir noteikta LAPK 149.⁸ pantā, ir izdarījis transporta līdzekļa īpašnieks vai turētājs, atšķirīgai attieksmei atkarībā no pārkāpuma fiksācijas veida nav saskatāms saprātīgs pamats. Apkopojot iepriekš minēto, secinu, ka, pieņemot lēmumu par personas sodīšanu par LAPK 149.⁸ pantā paredzēto pārkāpumu, ja tas ir fiksēts ar foto iekārtām (foto radariem), atbilstoši normatīvo aktu prasībām var tikt pārkāpti tiesību pamatprincipi (tiesiskās paļāvības un vienlīdzības princips, kā arī nevainīguma prezumpcija). Vēlos vērst uzmanību, ka, pieļaujot tiesību pamatprincipu pārkāpumus, tiek būtiski aizskartas personas cilvēktiesības.

[4] Vēlos informēt, ka sodu piemērošanas prakse ar foto radariem fiksēto pārkāpuma lietās dažādās valstīs ir atšķirīga. Tomēr kā veiksmīgāko var uzskatīt Lietuvas modeli, kurā foto radari fiksē ne vien transporta līdzekli ar kuru ir izdarīts pārkāpums, bet arī tā vadītāju. Attiecīgi, ja foto radars ir fiksējis pārkāpumu, policija transporta līdzekļa īpašniekam nosūta paziņojumu. Minētājā paziņojumā ir norādīts laiks, kad īpašniekam jāierodas policijā un tiks izskatīts jautājums par soda uzlikšanu. Policijas darbiniekiem ir jāidentificē, t.i., jānoskaidro, vai īpašnieks un persona, kuru ir fiksējusi kamera, ir viena un tā pati persona. Gadījumā, ja tajā redzama cita persona, tad īpašniekam ir divas iespējas:

- 1) ziņot policijai, kura ir tā persona, kas vadīja transporta līdzekli pārkāpuma brīdī, un tā tiks sodīta;
- 2) atteikties ziņot, kas ir tā persona, kas vadīja transporta līdzekli pārkāpuma brīdī. Tādā gadījumā sods tiks uzlikts īpašniekam.

¹¹ E.Levits „Par tiesiskās vienlīdzības principu” – Latvijas Vēstnesis 08.05.2003 68(2833)

Ievērojot šādu kārtību, valsts dara visu iespējamo (veic izmeklēšanu), lai atrastu un sodītu pārkāpumu izdarījušo (vainīgo) personu. Vienīgi īpašnieka nesadarbošanās gadījumā viņš tiks sodīts par pārkāpumu, kuru viņš nav izdarījis. Vēlos paskaidrot, ka transporta līdzekļa īpašniekam vai reģistrācijas apliecībā norādītajam turētājam ir ne vien tiesības, bet arī pienākumi, un kā viens no šādiem pienākumiem ir sadarboties ar valsts amatpersonām, kas veic izmeklēšanu. Proti, gadījumā, ja īpašnieks nav pārkāpumu izdarījusī persona, viņam ir pienākums informēt atbildīgo amatpersonu par pārkāpumu izdarījušo personu, lai tiktu sasniegts soda leģitīmais mērķis, t.i., sodīta vainīgā persona. Līdz ar to, ja valsts ir izdarījusi visu no tās iespējamo, bet īpašnieka darbības liedz noskaidrot pārkāpumu izdarījušās personas identitāti, kā galējais līdzeklis būtu pieļaujama īpašnieka sodīšana.

Ņemot vērā minēto, **pārbaudes lietu pabeidzu.**

Sakarā ar to, ka pārbaudes lietas izskatīšanas gaitā tika konstatēti būtiski trūkumi, aicinu, izstrādāt nepieciešamos grozījumus normatīvajos aktos, kas novērstu iespējamus cilvēktiesību pārkāpumus.

Tiesībsargs

R.Apsītis